

EVALUATION OF EFFECTS OF MIGRATION IN EDUCATION SYSTEM

Dr. Cumhur GÜNKÖR

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

gunkor@gmail.com

Abstract

Migration is defined as moving of people or individuals from a place to another place for short run or long run (as long as changing their social life and practice). This moving is defined as internal or external migration whether it is occurred in the same country or the other one. Migration has been lasted as a social problem for last fifty years. Migration, from country to the city or from The East to the West and both of internal and external one, has affected not only migrated areas both also whole Turkish society. Like all social events, Migration brings negative and positive results together in educational system in terms of individual and society. In this respect, the subject can be assessed in two part. One is the negative and positive results of internal migration and the negative and positive results of external migration on the educational system. It is important to come up with solutions to negative results of internal migration because of solving much more badly problems, which can occurred in the future. To scope out some for the negative results of external migration, especially contain people who migrated up to the beginning of 1990s and their second and third generations, can affect their life positively and provide positive results for our own country. The education of the Syrian asylum seekers in Turkey and the peaceful integration in this way constitute the dimension of the external migration. Solving problems of internal and external migration on educational system and implementing some effective works are important in order to improve and enforce to social capital which has been given importance and respected more than economic capital, and carry it to the next generations.

Key Words: *Internal Migration, External Migration, Education, Social Capital.*

GÖÇ OLGUSUNUN EĞİTİM SİSTEMİNE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özet

Göç, bireyler ya da birey topluluklarının bir yerden başka bir yere kısa ya da uzun süreli olarak gitmeleri olarak tanımlanabilir. Bu yer değişikliği aynı ülke içinde olursa iç göç, başka bir ülkeye doğru olursa dış göç şeklinde tanımlanır. Göç olgusu Türkiye’de son elli yıl boyunca gündemden düşmemiş kronik bir problem olarak süregelmiştir. Kırdan kente, doğudan batıya, yurt içine ve yurt dışına olan göç, hem etkilediği kitlelerin ve göçe hedef olan bölgelerin yaşamını, hem de Türk toplumunu derinden etkilemiştir. Bütün toplumsal olgular gibi göç olgusu da, birey ve toplum açısından eğitim sisteminde olumlu ve olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir. Bu anlamda konu, iç göçün eğitim sistemi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri ile dış göçün eğitim sistemi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri

olarak iki başlıkta ele alınabilir. İç göçün eğitim sisteminde doğurduğu sosyal sorunlara çözümler sunmak gelecekte çok daha ciddi sıkıntılara sebep olabilecek sosyal sorunlara da çözüme yönelik yaklaşım sunacağı için önemlidir. Dış göçün sebep olduğu eğitimle ilişkili sorunlara çözüm bulabilmek hem insanımızın oradaki hayat standardını yükseltecek hem de ülkemize büyük katkılar sağlayacaktır. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların eğitimi ve bu yolla barışçıl entegrasyonu ise dış göçün gündemdeki boyutunu oluşturmaktadır. Gerek iç göç olgusunun gerekse dış göç olgusunun eğitim sistemi üzerinde yarattığı sosyal problemlere çözüm bulmak ve bu hususta çeşitli çalışmaları hayat geçirmek en çok son yıllarda önemi anlaşılan ve ekonomik sermayeden çok daha itibar gösterilen sosyal sermayenin tesisi, artırılması ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İç Göç, Dış Göç, Eğitim, Sosyal Sermaye.

GİRİŞ

Bu çalışmada, 1950'li yıllarda başlayıp 1970-80'li yıllarda ivme kazanarak ülkemizin kentleşmeden sağlık sistemine, siyasetten eğitime kadar toplumun gerek altyapı gerekse üst yapısal anlamda sosyal kurumları derinden etkileyen iç ve dış göç kavramı, eğitim sisteminde yarattığı sosyal sorunlar bağlamında ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı açısından göçün özellikle eğitim sisteminde yarattığı çarpıklıklar diğer toplumsal kurumlarla ilişkili olarak ortaya konulmaktadır. Böylece toplumun tüm kurumlarıyla beraber bir organizmaya benzediği bir kurumdaki sıkıntının diğerlerini de etkilediği anlaşılmaktadır.

Çalışmanın başlangıç kısmında toplumsal kurum kavramı, altyapı ve üstyapı ilişkileri ve Türkiye'de göçün tarihi gelişimi konunun daha iyi kavranmasını sağlamak amacıyla kısaca ele alınacaktır. Çalışmanın ana kısımlarında göçün doğurduğu toplumsal sorunlar, eğitim sorunları başta olmak üzere açıklanmaktadır. Sonuç kısmında ise göç olgusunun sebep olabileceği toplumsal sorunlara değinilerek konuya ilişkin değerlendirme ve öneriler tartışılmaktadır.

Literatür taramasıyla elde edilen veri ve bilgileri temel alan bu çalışmanın amacı, göç olgusunun eğitim sistemine olan etkilerini iç ve dış göç açılarından incelemek ve değerlendirmektir. Bu amaçla şu sorulara cevap aranmaktadır:

- Göç olgusu nedir? Türkiye'de göçün tarihi kısaca nasıldır?
- Göç olgusunun eğitim sistemine etkileri nelerdir?

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Göç Olgusu

Göç, bireyler ya da birey topluluklarının bir yerden başka bir yere kısa ya da uzun süreli (toplumsal hayat ve alışkanlıklarını değiştirecek kadar) olarak gitmeleri olarak tanımlanabilir. Bu yer

değişikliği aynı ülke içinde olursa iç göç, başka bir ülkeye doğru olursa dış göç şeklinde tanımlanır. Akkayan'a göre (1979), göç toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, politik vb. tüm yapısıyla yakından ilişkili ve etkileyici bir olaydır. Çok yönlü karaktere sahip oluşu nedeniyle antropologlardan sosyologlara, plancılardan idarecilere kadar halkın ilgisini çekmektedir. Göçler, doğrudan doğruya ülkelerin veya daha küçük toplulukların nüfusunun azalmasını veya artmasını etkileyen önemli faktörlerden olup, nüfusun yaş ve cinsiyet yapısında değişmeye yol açar ve bu değişimler göç alan ve veren yerlerde birbirine zıt biçimde gerçekleşir. Ayrıca, nüfusun niteleyici yapısında da (okur-yazarlık, iş ve meslek bilgisi vb...) yapısal değişimlere neden olur. Dolayısıyla, toplumun altyapıdan üst yapısına kadar tüm kurumlarını tepeden tırnağa etkileyen göç olgusu dikkatle ele alınmalıdır.

Bu bağlamda Akkayan (1979) göçe ilişkin şöyle bir tanım vermektedir: Göç, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, tamamen yahut geçici bir süre için bir iskan ünitesinden (şehir, köy gibi) diğerine yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayıdır. Fichter, göç olgusunu "hareketlilik" başlığı ile ele almaktadır. Zaman ve mekanda gerçekleşen hareketliliğin, fizik hareketlilik ve sosyal hareketlilik olarak farklı iki yönünü belirtmektedir. Ona göre sosyal hareketlilik, bir kişi ya da grubun sosyal statüsünün değişmesine işaret eder, yani sosyal pozisyonlar arasındaki aşağı veya yukarı doğru olan devinimler sosyal hareketliliktir. Fizik hareket, genellikle göç olarak adlandırılır. Bir coğrafi alandan diğerine bir devinim olan fizik hareketlilik, çok sayıdaki kişinin bir yerden başka bir yere yerleştirilmesini, istenilmeyen kişilerin sürülmesini, ev taşınmalarını ve aynı ülke içinde bir bölgeden diğerine ya da bir ülkeden diğerine yapılan gönüllü sürekli göçleri de kapsar. İş veya turistik geziler, alış-veriş gezileri, işe yönelik gidiş gelişler de fizik devinim olmalarına rağmen, göç veya hareketlilik içinde düşünülmeyen durumlardır (Gönüllü, 1996: 101). Fichter, göç kavramını toplumsal hareketlilik konusu içinde, değişik düzey veya boyutları ile göç türlerini de kapsayacak şekilde tanımlamaktadır.

Göç olgusu türleri açısından ele alındığında karşımıza çok genel anlamda iki tanım çıkmaktadır. İç göç: Bir ülke içinde bölge, kent, köy ve kasaba gibi bir yerden diğerine yerleşmek amacıyla yapılan nüfus hareketleridir. Kentleşme hareketleri de iç göçlerden sayılır. Dış göç: Uzun süre kalmak ve çalışmak ya da yerleşmek amacıyla, bir ülke sınırlarını her iki yönden aşarak yapılan nüfus hareketleridir (Üner, 1972). Bu anlamda göç olgusu ülke içinde ve ülke dışına nüfus hareketliliği olarak sınıflandırılmaktadır.

Tanımdan da anlaşılacağı gibi Göç olgusu, birkaç kişinin giriştiği küçük ya da basit bir olay olmaktan çok, birçok kişinin bir arada giriştiği bir hareket olarak ele alınmaktadır. Yani, topluluk söz konusudur. Çeşitli dönemlerde görülen Yahudi göçleri, siyahi göçleri, Osmanlı İmparatorluğunda görülen topluluk göçleri ya da ekonomik nedenli (Almanya'ya başta olmak üzere) Batı Avrupa'ya işçi göçü gibi kitlesel düzeydeki göçler ele alınmaktadır. Yerleşim birimleri açısından ele alındığında göç

olgusu kırsal-kent (köy-şehir) şeklinde ele alınmaktadır. Buradan hareketle de, dört tip göç olayı sıralanmaktadır. a) Kırsaldan-kente göç, b) Kentten-kente göç, c) Kentten-kırsala göç, d) Kırsaldan-kırsala göç. Bu tür göçlerin hepsi, farklı büyüklüklerde görülmektedir (Gönüllü, 1996: 101).

Göç olgusu nedenleri itibarıyla ele alındığında çok sayıda etken ortaya çıkmaktadır. Fichter (1994) göçün sebeplerinin sayısız denecek kadar çok ve karmaşık olduğunu belirtiyor. Geleneksel olarak, ekonomik faktörün temel etkileyici olduğunu belirten Fichter, bunu örneklemektedir: Örneğin göçebelerin daha iyi yiyecek, işçilerin daha iyi iş, ailelerin maddi yaşama standartlarını geliştirmek için göçtükleri söylenebilir. Tarımsal işçiye duyulan gereksinimin azalması, kişileri kırsaldan iter. Öte yandan artan sanayileşme de bu kişileri geniş nüfuslu merkezlerdeki iş bulma fırsatlarına doğru çeker. Daha iyi koşullarda yaşama isteği de kişileri kentlere doğru çekmektedir. Ekonomik faktörü böyle örnekledikten sonra, ekonomik olmayan faktörlere de değinen Fichter'e göre (1994), kişiler siyasal işkenceden veya ırk ayırımından kaçmak için göçebilirler; dini özgürlüklerini kullanmak için göçebilirler; aileler bazen çocuklarına daha iyi eğitim olanakları sağlamak veya akrabalarına daha yakın olmak için göçebilirler. Akkayan'a göre ise, bireyler daha iyi yaşama koşulları, iş olanakları, maddi olanakları, emniyet, istikrar ve çeşitli sosyal imkanlar elde edebilmek arzusu ile serbest (gönüllü) olarak yer değiştirebilirler. Bunun dışında, bireylerin kendi arzuları dışında, çeşitli güçlerin etkisiyle yer değiştirme zorunluluğu ile güdümlü ya da zorunlu olarak, devletin çeşitli sosyal, ekonomik, güvenlik vb. konularında aldıkları kararların uygulanması sonucunda, ya da bu nedenle göç ettiklerine de değinmektedir (Gönüllü, 1996: 105). Bu ifadeler göç olgusunun altyapıdan ve üstü yapıdan kaynaklanan sayısız nedenin olduğunu ortaya koymaktadır.

Göç olgusunu ifade etmek için "itici" ve "çekici" etkenler yaklaşımı kullanılmaktadır. Nüfusu kente iten etkenler şu şekilde ifade edilebilir: köyden kente artan nüfus baskısı, yetersiz ve kötü dağıtılmış toprak, düşük verimlilik, doğal afetler, kan davaları, toprağın mirasla parçalanması, tarımda makineleşme sonucu işsiz kalanların kente göçü, terör ve güvenlik. Nüfusu kente çeken etkenler ise köy-kent gelir farklılıkları, daha iyi eğitim, kentin cazibesi, iş bulma ümidi, daha yüksek yaşam standardı, ulaşım olanakları, kentlerdeki sosyal ve kültürel olanaklardan faydalanma isteği (Apan, 2006: 26).

Göç olgusu genelde ekonomik nedenlere dayalı olduğu iki temel kuramsal yaklaşımla açıklanmaya çalışılmaktadır: "modernizasyon ve gelişme kuramı" ile merkez-çevre kuramıdır. "Modernizasyon ve gelişme kuramına göre; işgücü göçü, gelişme sürecini uyarmak için bir "doğal çözüm" sayılmaktadır. Modernleşme süreci, kentleşmenin artışı ve nüfusun tarım kesiminden sanayi kesimine aktarılması olarak tanımlanır. "Modernleşme" ve "gelişme"yi esas alan bu yaklaşım; göç akımının farklı toplumlar ya da toplumsal sistemlerdeki ekonomik gelişim eksikliği arasında geçiş olduğunu ileri sürmekte, işgücü hareketliliği analizinde "itme" ve "çekme" faktörlerini belirtmektedir.

İkinci kuram, merkez-çevre kuramıdır. Bu kuramda ekonomiler arası eşitsizlik ilişkilerini temel alan, "merkez-çevre" ya da "gelişmiş azgelişmiş" ülkeler arası istismara dayanan bir yaklaşım söz konusudur (Gönüllü, 1996: 107).

Türkiye’de Göç Olgusu

Özellikle kırsal alanlardan sanayileşmiş alanlara göç, son elli yılda Türkiye’nin toplumsal yapısını derinden etkilemiştir. Tarımdaki hızlı makineleşme, kırsal kesimlerde ekonomik yapıyı oluşturan toprak, nüfus dengesizliğine yol açmış, üretim dışı kalan özellikle genç işgücü, yeni geçim kaynakları bulmak üzere kentlere göç etmeye başlamışlardır. Başlangıçta Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük kentlere doğru yönelen bu hareket, kırdan kente, doğudan batıya ve yurt dışına olmak üzere toplumsal yapıyı etkilemiştir.

1965–2000 yıllarını kapsayan dönemde, iç göçün genel görünümünde dikkat çekici noktalar şunlardır:

- 1965–1970 döneminde 3,2; 1970–1975 döneminde 3,4; 1975–1980 döneminde 2,7; 1980–1985 döneminde 2,9; 1985–1990 döneminde 4,1; 1995–2000 döneminde ise 4,8 milyon insan başka illere göç etti.
- DPT’nin çalışmasında, nüfus artış hızındaki azalmaya paralel olarak kentleşme hızı azalma eğilimi göstermiş olmasına rağmen, kentleşme hızının makul seviyeye inmesi ve isteğe bağlı nüfus hareketlerinin, istenen mekânlara yönelmesinde yeteri kadar başarılı olunamadığı ortaya çıktı.
- 1970–2000 döneminde İstanbul, Ankara ve İzmir’in yer aldığı büyük nüfuslu iller grubuna, Konya, Adana, Bursa, Antalya, Mersin, Şanlıurfa ve Diyarbakır illeri dahil oldu. 1995–2000 döneminde Antalya, Şanlıurfa ve İstanbul nüfus artış hızı en yüksek iller olurken, Tunceli ve Ardahan başta olma üzere 15 ilin nüfusu azaldı.
- 81 ilin 23’ü, verdiğiinden daha fazla göç aldı. Bu illerin başında İstanbul, İzmir, Bursa, Kocaeli, Ankara ve Antalya geldi. 81 ilin 58’i aldığından daha fazla göç verdi. Samsun, Şanlıurfa ve Diyarbakır bu illerin içinde yer aldı.
- Türkiye genelinde 1975–2000 döneminde, toplam nüfus içinde göç eden nüfusun payı artış eğilimi gösterdi. 1975–1980 döneminde nüfusun yüzde 9,3’ünü oluşturan 3,6 milyon insan göç etmişken, 1995–2000 döneminde nüfusun yüzde 11’ini teşkil eden 6,7 milyon insan göç etmek durumunda kaldı.
- 1960’lı yıllardan itibaren, nüfus artış hızı yavaşladı, 1995–2000 döneminde Türkiye nüfusu yılda ortalama yüzde 1,83 artış göstererek 67,8 milyona yükseldi ve 2. Dünya Savaşı yıllarından, 1945 yılından sonra ilk kez nüfus artış hızı yüzde 2’nin altına indi. Halen nüfus artış hızı yüzde 1’lerde seyrediyor.

□ Oransal olarak en fazla göçü, 1975–2000 yılları arasında Kars, Tunceli ve Artvin verdi. 1975–2000 döneminde verdiği göç hızı en düşük olan iller genellikle batı bölgelerinde oldu. 1975–1985 dönemlerinde Antalya ili verdiği göç hızı en düşük iller arasında ilk sırada yer alırken, bu il, 1985–2000 dönemlerinde yerini Bursa iline bıraktı. Bu ilin dışında Manisa ve Muğla illeri verdiği göç hızı en düşük iller arasında yer aldı (DPT, 2001).

Bu durum çeşitli toplumsal ve ekonomik sonuçları beraberinde getirmiştir. Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra hız kazanan göç olgusu kentlerin düzensiz büyümesine de yol açmış, yeni gelenlerin iskanı için planlı bir arsa ve konut politikasının izlenememesi çözümü adeta imkansız sorunları beraberinde getirmiştir. Kırsal kesimin içinde bulunduğu toplumsal ve ekonomik koşulların elverişsizliği, toprak ve gelir dağılımındaki dengesizlikler yüzünden geçim sıkıntısı çeken topraksız ve işsiz köylülerin tarımdan ve köyden kopmaları sonucunu yaratmaktadır. Buna ulaşım ve iletişim olanaklarının eklenmesiyle köyden kente göç artmıştır. Bundan dolayı, kentleşme sanayileşmenin ardından gitmesi gerekirken önünde gitmiş, nüfus yığılması anlamında demografik bir kentleşme niteliğini kazanmıştır. Bununla beraber, genel olarak modern kentlerin büyümelerinde iki etkenden bahsedilebilir. Birincisi, göçen nüfus, ikincisi ve daha önemlisi tarımsal olmayan iş yerlerinin artması, ihtisaslaşması ve örgütlenmesidir (Apan, 2006: 26-27). Türkiye’de beş yıllık periyotlar halinde yerleşim yerlerine göre göç eden nüfus bilgileri köyden kente doğru göç hızının ivmelenecek arttığını göstermektedir (DPT, 2001).

Göç olgusunun diğer boyutunu oluşturan dış göçler Türkiye’nin toplumsal değişiminde ve tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. 1960’lardan itibaren önemli sayıda Türk vatandaşı göçmen işçi olarak başta Almanya olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerine göç etmiştir. Türkiye için dış göç olgusu bir yandan işsizlik sorununa geçici bir önlem, bir yandan da sürekli açık veren dış ödemeler dengesine bir katkı olarak görülmüştür. Hatta AB’ye katılım sürecinde Türkiye’nin nüfusu Kopenhag kriterlerine ek bir kıstas olarak bile öne sürülmüştür. Çünkü AB (15) içerisinde nüfus artış hızı oranı 1980’de %0,22’den 2000 yılında %0,14’e gerilemiştir. Türkiye’nin hızlı artan genç nüfusunun AB içerisine dağılması durumunda AB’nin bundan kötü etkileneceğine dair korkular vardır (Apan, 2006, Güllüpinar, 2016).

Toplumsal üstyapı kurumlarından birisi olan eğitim kurumu göç olgusunun yarattığı toplumsal sorunlardan dolayı ya da direk etkilenmektedir. Bu nedenle göç olgusunun yol açtığı diğer sorunları kısaca özetlemekte fayda vardır. Bu sorunlar göç olgusunun kentlere, topluma ve bireye etkisi olarak şu şekilde sınıflandırılabilir: Kentlere Etkisi (Kentsel Yatırım Maliyetleri Artışı ve Verimsiz Kullanım, Çarpık Yapılaşma ve Yetersiz Altyapı) Göçün Toplumsal ve Bireysel Etkisi (Bireyin Davranış ve Eğilimlere Etkisi, Mahallelilik ve Komşuluk, İş Arkadaşlığı ve Rekabet, Geniş Aileden – Çekirdek Aileye, İkinci Kuşaklarda Tepki) (Üner, 1972).

BULGULAR

Bütün toplumsal olgularda olduğu gibi göç olgusu da birey ve toplum açısından eğitim sisteminde olumlu ve olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir. Bu anlamda konu, iç göçün eğitim sistemi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri ile dış göçün eğitim sistemi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri olarak iki başlıkta ele alınabilir.

İç Göçün Eğitim Sistemine Etkileri

Türkiye’de çok büyük ölçüde kırdan kente doğru gerçekleşen iç göç olgusunun aileler üzerinde çocukların eğitimi açısından çeşitli getirileri vardır. Kırsal kesimde ilk[öğretim] ötesi öğrenim olanakları ya yok ya da çok sınırlı düzeydedir. Böylece aileler kente gelince çocuklarını temel eğitim ötesi okullara gönderebilmek olanağına kavuşmaktadırlar. Esasen kente göç nedenleri arasında çocukların okutulması isteği de yer almaktadır. Gecekonulardaki halk çocuklarının özellikle yükseköğrenim yapmalarını istemektedirler (Tezcan, 1974: 61). Bu bağlamda, kırsal kesimden gelen ailelerin çocuklarını ilerde bir meslek sahibi görme isteği (doktor, avukat, mühendis... vs.) bu durumu desteklemektedir.

Diğer yandan iç göç olgusunun doğurduğu olumsuz sonuçlar çok daha geniş bir yer tutar. Kalabalık sınıflarda eğitimin niteliği düşmektedir. Nüfusumuzun hızla artışı da eğitimde nitelik değişimine yol açmaktadır. Her yıl 1,3 milyon çocuk ilköğretim kapılarını zorlamaktadır. Ülkemizdeki hızlı nüfus artışı, eğitime giderek daha fazla kaynak ayrılmasını gerektirmiştir. Fakat kişi başına eğitim harcamalarında yeterli düzeye erişilememiştir. Binde 22’ye ulaşan yıllık nüfus artışı eğitim için ayrılan kaynakların tamamının alt yapı hizmetlerine gitmesine yol açmaktadır. Bu nedenle eğitimde niteliğin arttırılmasına varılamamaktadır (Tezcan, 1974: 62).

Toplam nüfusun yaklaşık %65’inin kentlerde, geriye kalan %35’lik kısmının kırsal alanlarda yaşadığı günümüz toplumunda özellikle kentlerde eğitim istek ve ihtiyaçları katlanarak artmıştır. Kırsal kesimde ise göç nedeniyle öğrenci sayısı [11’in altına düşmüş 2070; öğrenci sayısı 11–20 arasında değişen 6100 ilköğretim okulu] bulunmaktadır. Yine öğrenci sayısındaki hızlı düşüş nedeniyle 1990–93 yılları arasında 2200 ilköğretim okulu kapanmıştır. Göçlerden önce kırsal kesimdeki okullar eğitim yükünü paylaşmakta idiler. Oysa bugün hızlı göçler nedeniyle kırsal kesimdeki çocukların yükünü de kent okulları almış durumdadır (Tezcan, 62). Bu durum, eğitimde altyapı eksikliklerinin artmasına ve niteliğin düşmesine sebep olmaktadır.

İç göçler yalnızca kırdan kente değil, aynı zamanda kentten kente süregelmektedir. Özellikle memuriyet dolayısıyla yapılan tayinler okul ve arkadaş çevresine intibak süreci yaşayan öğrencilerin eğitim ve öğretimine ara vermelerine ve olumsuz etkilenmelerine sebep olmaktadır.

Dış Göçün Eğitim Sistemine Etkileri

İçten Dışa Göç Açısından

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızla gelişmesi ve gelişen sanayisine işgücü bulma isteğiyle Almanya, 1961'de Türkiye ile işçi alımı konusunda anlaşmalar yaptı. Almanya'ya ilk işçi göçünün üzerinden 48 yıl geçti. Türkülerden filmlere ve akademik araştırmalara kadar birçok alana konu olan "Almanci" terimi literatüre girdi. Bugün için Almanya'da üç nesil Türk vatandaşı bir arada yaşamaktadır. Bunlardan Almanya'ya ilk gelen birinci neslin çoğunluğunu, 1960'lı yıllarda Türkiye'deki işsizlik sorununa bağlı olarak iş bulmak ve daha iyi kazanç aramak amacıyla köyünü kentini terk ederek gelenler oluşturmaktadır. Birinci nesil işçiler günümüzde ya emekli olmuş ya da emeklilik için süre doldurmaktadırlar. İkinci nesil Türkler olarak adlandırılan grubu Almanya'ya ilk gelenlerin çocukları oluşturmaktadır. İkinci neslin yoğun biçimde Almanya'ya gelişleri 1970'li yılların sonları ile 1980'li yılların ilk yarısına rastlamaktadır. Bunların çoğunluğu Türkiye'den ilk ve ortaöğretimden kopararak getirildiler. İçlerinde kuşkusuz zorlukları aşarak iyi bir meslek sahibi olabilenler mevcuttur. Ancak, literatürde bu gruptakiler şanssız nesil olarak tanımlanıyorlar. Üçüncü nesil Türkleri ise, birinci neslin torunları oluşturmaktadır. Hemen hemen her kesimden insan, üzerinde en çok durulması gereken neslin üçüncü kuşak Türkler olduğu konusunda fikir birliği içerisindedirler. Çünkü üçüncü kuşağın ekseriyetini Almanya'da doğmuş büyümüş ve yaşamlarını bu ülkede devam ettirecekleri kesin olarak bilinen çocuklar teşkil etmektedir (Arslan, 2006: 235).

Almanya'nın resmi kurumlarınca yayınlanan verilere göre 2016 yılı itibariyle bu ülkede yaklaşık 2 milyon (köken itibariyle yaklaşık 3 milyon) yurttaşımız yaşamaktadır. Bu rakam dünyanın diğer tüm ülkelerinde yaşayan yurttaşlarımızın sayısının iki katından fazladır. Almanya'dan sonra en fazla yurttaşımız Fransa (300 bin) ve Hollanda'da (300 bin) yaşamaktadır (Federal Institute for Population Research, 2016).

Bu anlamda, göç olgusunun diğer ayağını oluşturan dış göç ve eğitim sorunu, büyük oranda kırsal kesimden yurt dışına göç eden vatandaşlarımızın durumunu kapsar. Bu hususta üzerinde durulacak ülke Almanya'dır. Almanya'nın resmi kurumlarınca yayınlanan verilere göre 2003 yılı itibariyle bu ülkede 1.849.986 yurttaşımız yaşamaktadır. Bunların %53,8'ini erkekler,%46,2'sini ise kadınlar oluşturmaktadır. Hali hazırda Almanya'da toplam 7.334.765 yabancı yaşamaktadır. Tüm yabancılar Almanya'nın nüfusunun %8,9'unu oluşturmaktadır. Son 10 yıldır yaklaşık bu oran muhafaza edilmektedir. Türkler bu sayı içerisinde en büyük orana sahip yabancı konumunda bulunmaktadır. Tüm yabancılar içinde Türklerin payı %25,6'dır (Arslan, 2006: 237).

Özellikle Gymnasium ve Realschuleye geçiş Almanya'da nitelikli eğitim veya daha üst bir eğitim alabilmenin koşullarının başında gelir. Gymnasium üniversiteye, Realschule ise nitelikli bir

meslek eğitimine giden yoldur. Türk çocuklarının ve gençlerinin bu okullardaki payının son yıllarda giderek artması memnuniyet vericidir. Ancak, yine de yabancı öğrenciler arasında, özellikle de Almanya’da Türkler gibi oldukça eski olan ülkelerin çocuklarıyla kıyaslandığında oranların yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. 2002–2003 eğitim-öğretim yılı itibariyle seçilmiş bazı ülkelerin Ortaöğretimdeki oranları Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. Almanya’da Yabancı Öğrencilerin Ortaöğretimdeki Dağılım Oranları

Ülkesi	Hauptschule (Temel Okul)	Realschule (Meslek Ortaokulu)	Gymnasium (Lise)	Integrierte Gesamtschule (Toplu Okul)	Diğer
Yunanistan (n = 17.347)	43,7	20,9	21,1	9,4	4,9
İtalya (n = 35.391)	51,5	19,8	11,9	10,7	6,1
Portekiz (n = 6.950)	44,2	20,6	16,2	11,8	7,2
İspanya (n = 4.188)	28,3	24,2	26,6	14,0	6,9
Türkiye (n = 210.273)	45,7	18,4	10,8	16,3	8,8

Kaynak: Kulturminister Konferenz

Yurt dışına giden işçilerin ana amacı tasarruf ve yüksek gelir olduğu için ileri eğitim ve nitelikli meslek sahibi olmak (Gymnasium ve Realschuleye geçiş) gibi amaçlar geride kalmıştır. Göçmen ailelerin yaşadığı bölgelerdeki mesken yetersizliği çocukların bireysel gelişimi sağlamasının önünde bir engeldir. Zaten kendi hedeflerini oluşturamamış çocuklardan aileleri kısa zamanda bir işe girmeleri beklenmekte bu meslek de dolayısıyla niteliksiz olmaktadır.

Dış göçün doğurduğu diğer eğitim sorunu kültürün korunması ve yeni nesillere aktarılması ile ilgilidir. Eğer gidilen ülke ile kültürel anlaşmalar varsa özellikle işçi çocuklarının eğitimi, belirli derecede bir çözüme bağlanmaktadır. Fakat yine de yurt dışında okul programlarında Türk kültürünün, Türkçenin yetersiz öğretildiği bir gerçektir (Tezcan, 63). Kültürün yeni kuşaklara eğitim yoluyla yeterince aktarılamaması beraberinde asimilasyon ve çözülme sürecini getirebileceği için ciddi bir sorun olarak kabul edilebilir.

Türkiye’de bir süre okuduktan sonra giden öğrencilerin çektiği dil zorlukları uzun vadede ciddi sıkıntılara yol açmaktadır. Bu hususta çeşitli kurs ve dil okulları açılrsa da bu okulların uzun süre öğrencileri eğitim ve öğretimden alıkoyması başka sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Türkiye’den giden öğretmenlerin oradaki sorunlara çözüm bulmak konusunda yetersiz olması bu sıkıntıyı artırmaktadır. Türkiye’den giden ya da orada yerel yönetimlerce atanan öğretmenler, hazırlık sınıflarına göre hazırlanmış değildirler. Dilbilgisi ve yabancı işçi çocuklarının eğitimi için yetiştirilmiş değildirler. Bu nedenler onların başarısını düşürmektedir. Yurt dışından dönen ailelerin çocukları ise

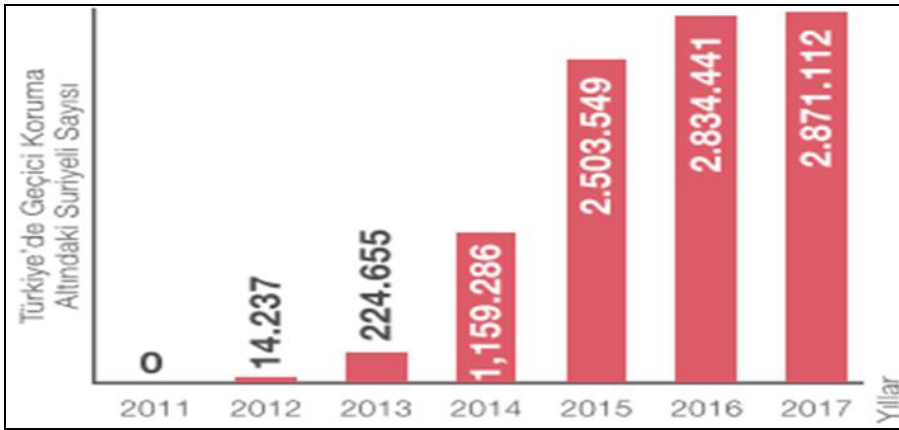
yine eğitim sistemine dil yetersizliği ve kültür yetersizliği nedeniyle uyum sağlayamamaktadır. Bunlar için M.E.B. uyum kursları açmıştır. Fakat bu kursların da yeterince işlevsel olmadığı görülmüştür (Tezcan, 66).

Bunların yanı sıra, ebeveynlerin eğitsel ve pedagojik açılardan yeterli donanıma sahip olmamaları, çocukları normal okullardan çok Kuran kurslarına göndermeye eğilimli olmaları (bu kursların öğretmenlerinin din bilgisi bulunmayan kimselerden oluşu sorunu daha tehlikeli boyutlara ulaştırmaktadır, örneğin mesleği kasap olan bir kişi bu kurslarda öğretmenlik yapabilmektedir.) ve içinde bulunduğu toplumla az ya da çok yaşadığı kültür çatışması diğer sorunların başında gelmektedir.

Dıştan İçe Göç Açısından

Suriye'deki iç savaşla beraber 2012 yılında başlayan 'sığınmacı' akımı Türkiye'ye son yılların en büyük dış göç hareketini oluşturmaktadır. Ortadoğu'daki Suriyeli sığınmacıların yarısından fazlası ülkemizde (yaklaşık 3 milyon) olup bu sığınmacıların okul çağındaki sayıları 850 bin civarındadır (Göç İdaresi GM, 2017). Türkiye'deki sığınmacı sayısı açısından Suriye'yi Irak (130 bin) ve Afganistan (120 bin) takip etmektedir (UNHRC, 2016). Aşağıda Grafik 1'de Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacı sayısının yıllara göre değişimi verilmiştir.

Grafik 1. Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı

Kaynak: ERG, 2017.

Suriyeli sığınmacılar başta olmak üzere, sığınmacıların durumu Türkiye'de eğitim sistemi üzerinde çok ciddi bir yük ve planlanması gereken bir sorun olarak ortadadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) konuyla ilgili düzenlemeleri; Eylül 2014 MEB Genelgesi ile Suriyeli çocuklara eğitim imkanı tanınması standart hale getirildi ve güvence altına alınması ve Ağustos 2016 MEB Genelgesi ile Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine uyum ve entegrasyonu için yol haritası

oluşturulması şeklindedir (MEB, 2016a). Düzenlemelerin tarihlerine bakıldığında sayıları üç milyonu bulan bu sığınmacılarla ilgili yeterli hızda ve nitelikte çözümler üretildiği söylenemez.

Buna ek olarak Aralık 2016 MEB verilerine göre okul çağındaki yaklaşık 850 bin Suriyeli çocuktan yaklaşık 500 bini okula kayıtlı (okullaşma oranı %60 civarı) olduğu görülmektedir (MEB, 2016b). Geriye kalan 350 bin çocuğun nasıl eğitim gördüğü ve hatta eğitim görüp görmediği belirsizdir.

Suriye konusu ülkemiz için bir dış mesele olmaktan öte artık iç huzurunda gündeminde yer almaktadır. Bu anlamda barışçıl bir entegrasyonun yolu eğitim sisteminin kapsayıcı ve etkili olması ile ilgilidir. Başta Suriyeli olmak üzere ülkemizdeki sığınmacılar kendi içlerinde etnik ve kültürel olarak homojen bir yapıda değil, bu nedenle de eğitim yoluyla sosyal uyum sağlanabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İç göçün eğitim sisteminde doğurduğu sosyal sorunlara çözümler sunmak gelecekte çok daha ciddi sıkıntılara sebep olabilecek sosyal sorunlara da çözüme yönelik yaklaşım sunacağı için önemlidir. Bu bağlamda:

- Özellikle kırdan kente göçen ailelerin çocuklarının içinde buldukları sosyal ve psikolojik durumun farkında olan ve bu durumdan kaynaklanan arkadaş çevresi, yeni okul, öğretmenler gibi intibak sorunu yaşayabilecekleri sorunlara çözüm bulabilen bir rehberlik anlayışı geliştirilmelidir.
- Kırdan kente aşırı göçü dizginleyebilecek kalkınma ve yatırım planları ile nüfus planlamasına yönelik çalışmalar ilgili kurum ve kuruluşlarca hayata geçirilmelidir.
- Okul, öğretmen ve diğer altyapı hizmetlerindeki eksikliklerin giderilmesi için eğitime yapılan yatırımların artırılması gerekmektedir.
- Çarpık kentleşmenin yol açtığı sosyal ve ekonomik sıkıntıların giderilmesi göç olgusunun eğitim sistemi üzerinde yarattığı sıkıntılara önemli ölçüde çözüm bulabilir. Bu nedenle, gecekondu bölgelerinde çarpık kentleşmeyi önleyici gerekli altyapı tedbirlerinin alınması ve bu bölgelerde yaşayan halkın kente uyum sağlamalarını geliştirici (sosyal ve mesleki kurslar, seminerler gibi) projeler gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- Gecekondu bölgelerindeki ailelere genel eğitimden ziyade mesleki eğitimin önemi anlatılmalıdır.
- Bu bölgelerde velilerin eğitimine önem verilerek, okula devam, kız çocuklarının ve kimsesiz çocukların eğitimi gibi konularda bilgi verilmelidir.

Dış göçün, özellikle 1990'ların başına kadar ülke dışına çıkan vatandaşlarımız ile onların ikinci ve üçüncü nesil çocukları, üzerinde yarattığı eğitimle ilişkili sorunlara yaşadıkları ülke ve ülkemiz çapında çözüm bulabilmek hem insanımızın oradaki hayat standardını yükseltecek hem de ülkemize büyük katkılar sağlayacaktır. Pedagoji ve rehberlik faaliyetleri hem yurt dışında tesis edilmeli hem de yurt dışından dönen ailelere ve öğrencilere yol gösterebilecek seviyeye eriştirilmelidir.

□ Vatandaşlarımızın yaşadığı ülkelerde eğitim sisteminin ister istemez yetersiz kaldığı özellikle Türk dili ve kültürü üzerine çalışmalar ve projeler yürütmek amacıyla anlaşma zeminleri sağlanmalıdır.

□ M.E.B'in düzenlediği Türkçe kurslarının süresinden ve nicel özelliklerinden ziyade nitelik (içerik) ve eğitici kalitesi yükseltilmelidir.

Diğer taraftan statüleri artık kalıcı hale gelmeye başlayan sığınmacıların barışçıl bir entegrasyonla topluma uyum sağlamaları eğitim ile mümkün görünmektedir.

□ Suriyeli sığınmacılar başta olmak üzere okul çağındaki göçmen çocukları için nitelikli, kapsayıcı ve erişilebilir bir eğitimin sağlanmalıdır.

□ Sosyal uyum için Türk dili ve kültürüne ilişkin eğitim verilmelidir.

□ Okul çağındaki sığınmacıların okullaşma oranının artırılması ve gerekli eğitim altyapı yatırımları yapılmalıdır.

Gerek iç göç olgusunun gerekse dış göç olgusunun eğitim sistemi üzerinde yarattığı sosyal problemlere çözüm bulmak ve bu hususta çeşitli çalışmaları hayat geçirmek en çok son yıllarda önemi anlaşılan ve ekonomik sermayeden çok daha itibar gösterilen sosyal sermayenin (Günkör ve Özdemir, 2017) tesisi, artırılması ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için çok önemlidir.

KAYNAKÇA

Akkayan, T. (1979). Göç ve Değişme. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. İstanbul.

Apan, A. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu: Nedenler ve Sonuçlar. Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi. (11/5). s. 26–33.

Arslan, M. (2006) Almanya'daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim Sorunları. Erciyes Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (21/2). s. 233–245.

DPT (2001). Nüfus, Demografi Yapısı, Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.

ERG (2017). Bir Arada Yaşamı ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimler İnşa Etmek. Eğitim Reformu Girişimi Yay.

Fichter, J. (1994). Sosyoloji Nedir? (Çev: Nilgün Çelebi). Atilla Kitabevi. Ankara.

Federal Institute for Population Research of Germany. (2016). Population Report of 2016.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017). Yıllık Göç Raporları.

Gönüllü, M. (1996). Dış Göç. PAÜ Eğitim Fak. Dergisi. 1996/1.

Güllüpnar, F. (2016). Almanya’da Göçmen Politikaları ve Türkiyeli Göçmenlerin Trajedisi: Yurttaşlık, Haklar ve Eşitsizlikler Üzerine, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (1), 1-16.

Günkör, C. & Özdemir, M.Ç. (2017). Sosyal Sermaye ve Eğitim İlişkisi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Yıl 15, Sayı 1. 70-90.

MEB (2016a). Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuatları.

MEB (2016b). Milli Eğitim Bakanlığı Raporları.

Tezcan, M. (1994). Ülkemizde Göç ve Eğitim Sorunları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. (27/1). s. 61–67.

TÜİK (2009). Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfus. Erişim: Ekim 2009. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=38&ust_id=11.

UNHRC (2016). Turkey UNHRC Operational Update. January 2016.

Üner, S. (1972). Nüfusbilim Sözlüğü, H. Ü. Yayınları, Ankara.

YÖK (2007). Türkiye’de Eğitim Sisteminin Durumu. Şubat 2007 Tarihli Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi Raporu.